



МІЖРЕГІОНАЛЬНА
КАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Л. П. Снігурська

Банківські операції і послуги

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ



Л. П. Снігурська

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ І ПОСЛУГИ

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів

➤
Київ 2006

ББК 65.262.1я73
С53

Рецензенти: *Л. М. Кіндрацька*, д-р екон. наук, проф.
Г. І. Жигайло, заст. директора Департаменту
бух. обліку Національного банку України

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління
персоналом (протокол № 10 від 30.11.04)*

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист № 14/18.2-433 від 24.02.05)*

Снігурська Л. П.

С53 Банківські операції і послуги: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.
— К.: МАУП, 2006. — 456 с.: іл. — Бібліогр.: с. 445–451.

ISBN 966-608-419-8

У пропонованому посібнику у стислій формі із застосуванням ілюстративного матеріалу розкривається сутність різних видів операцій і послуг комерційних банків. Структурно посібник складається з 12 розділів, у яких висвітлюються питання створення та організації діяльності комерційного банку, формування його ресурсів, забезпечення фінансової стійкості банків, сутності різноманітних операцій банків: розрахункових, за міжнародними торговельними розрахунками, касових, з векселями, кредитних, з банківських інвестицій, із цінними паперами, в іноземній валюті, а також нетрадиційних операцій і послуг.

У посібнику використано нормативно-правову базу станом на 01.09.04.

Для студентів, аспірантів і викладачів.

ББК 65.262.1я73

ISBN 966-608-419-8

© Л. П. Снігурська, 2006
© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2006

Банки — невіддільна ланка сучасної економіки. Вони акумулюють тимчасово вільні кошти фізичних та юридичних осіб, спрямовуючи їх у галузі економіки, де коштів не вистачає. Таким чином, банки перерозподіляють кошти, підтримуючи певний баланс в економіці.

Однією з базових дисциплін, пов'язаних з вивченням банківської діяльності, є дисципліна “Банківські операції”, для опанування якої і створено цей навчальний посібник.

У посібнику розглядаються як основні операції і послуги, які здійснюють комерційні банки, так і нетрадиційні, які в цей момент дають банкам невеликі (за питомою вагою) доходи, але є перспективними і активно розвиваються, що забезпечує банкам можливості для конкуренції.

Навчальний посібник забезпечений матеріалами для закріплення та перевірки теоретичних знань студентів, а також формування певних практичних навичок. Кожний розділ посібника містить теоретичний матеріал, який включає елемент наочності (велику кількість рисунків, схем, таблиць), і приклади розв'язання основних типів завдань. Наприкінці кожного розділу подано посилання на відповідні джерела зі списку літератури, наведеного в кінці посібника, а також тестові завдання для перевірки засвоєння теоретичних положень і завдання для поглиблення знань та набуття навичок їх практичного використання.

Пропонований посібник призначений для підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Автор щиро вдячний рецензентам Л. М. Кіндрацькій і Г. І. Жигайло за підтримку й цінні поради, які надали можливість покращити матеріал посібника, а також О. Я. Рогановій за надані схеми роботи кас банку.

СТВОРЕННЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Види, операції і послуги комерційних банків

Згідно із Законом України “Про банки і банківську діяльність” **банк** — це юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати в сукупності такі операції:

- залучати як вклади грошові кошти фізичних та юридичних осіб;
- розміщувати кошти вкладів фізичних та юридичних осіб від власного імені, на власних умовах та на власний ризик;
- відкривати і вести банківські рахунки фізичних та юридичних осіб.

Комерційні банки, як правило, розглядаються у двох аспектах.

У широкому розумінні комерційний банк — це будь-який банк, що функціонує на другому після центрального банку рівні банківської системи. *У вузькому розумінні комерційний банк* — це банк, що виконує певний комплекс базових банківських операцій виключно з метою одержання максимального прибутку.

Світовою практикою вироблено два **принципи побудови** комерційних банків:

- сегментування, коли банківська діяльність обмежена певним видом операцій або сектором грошового ринку;
- універсальності, тобто без жодних обмежень щодо діяльності банків на грошовому ринку.

В умовах ринкової економіки банки класифікують за низкою ознак (рис. 1.1).

Згідно із законодавством України **державним є банк**, весь статутний капітал якого належить державі. Державний банк засновується за рішенням Кабінету Міністрів України. У разі прийняття рішення про часткове або повне відчуження державою належних їй акцій (паїв) державний



Рис. 1.1. Класифікація банків

банк втрачає свій статус. В Україні функціонують два державних банки: *експортно-імпорتنний та ощадний*.

Банківська система України складається з Національного банку України (НБУ) та інших банків, що створені й діють на території України відповідно до національного законодавства.

В Законі України “Про банки і банківську діяльність” особлива увага приділяється економічній самостійності комерційних банків. Згідно з відповідними положеннями цього Закону банки мають право самостійно користуватися та розпоряджатися майном, що перебуває в їх власності. При цьому держава і НБУ не відповідають за зобов’язаннями банків, а банки, у свою чергу, не відповідають за зобов’язаннями держави і НБУ, якщо інше не передбачено законом або договором.

Органам державної влади і органам місцевого самоврядування забороняється в будь-який спосіб впливати на керівництво чи працівників банків при виконанні ними службових обов’язків або втручатись у діяльність банків, за винятком випадків, передбачених законом. Шкода, заподіяна будь-якому банку через таке втручання, підлягає відшкодуванню в порядку, визначеному законом.

Зазначені у визначенні поняття комерційного банку в Законі України “Про банки і банківську діяльність” операції і послуги є основними, обов’язковими і суто банківськими. Однак банки у процесі діяльності виконують значно ширше коло операцій і послуг.

З позицій економічної теорії необхідно чітко розмежовувати операції і послуги банків.

У процесі своєї діяльності банк, як і будь-який інший суб’єкт господарювання, має справу з накопиченою і доданою вартістю.

Для банків **накопичена вартість** — це кошти, які банк акумулює для здійснення діяльності. **Додана вартість** створюється працівниками банку — це процентні доходи, комісії, дисконти, курсові різниці.

З огляду на викладене **банківські операції** — це комплекс упорядкованих дій банку, що потребують руху накопиченої вартості (пов’язані із залученням або розміщенням ресурсів).

Банківські послуги — це комплекс упорядкованих, пов’язаних з обслуговуванням (клієнтів або безпосередньо банку) дій банку, що не потребують руху накопиченої вартості, а пов’язані лише з рухом доданої вартості.

Операції і послуги банків класифікують за низкою ознак (рис. 1.2).

Розглянемо детальніше найважливіші напрями класифікації.

Пасивні операції і послуги банку пов’язані з формуванням його ре-

сурсів, є витратними, тобто за їх результатами банк покриває видатки (рис. 1.3).

Пасивні операції і послуги банку поділяють за напрямками:

- 1) формування власного капіталу;
- 2) залучення коштів (депозитні);
- 3) запозичення коштів (операції на міжбанківському ринку, емісія боргових цінних паперів).

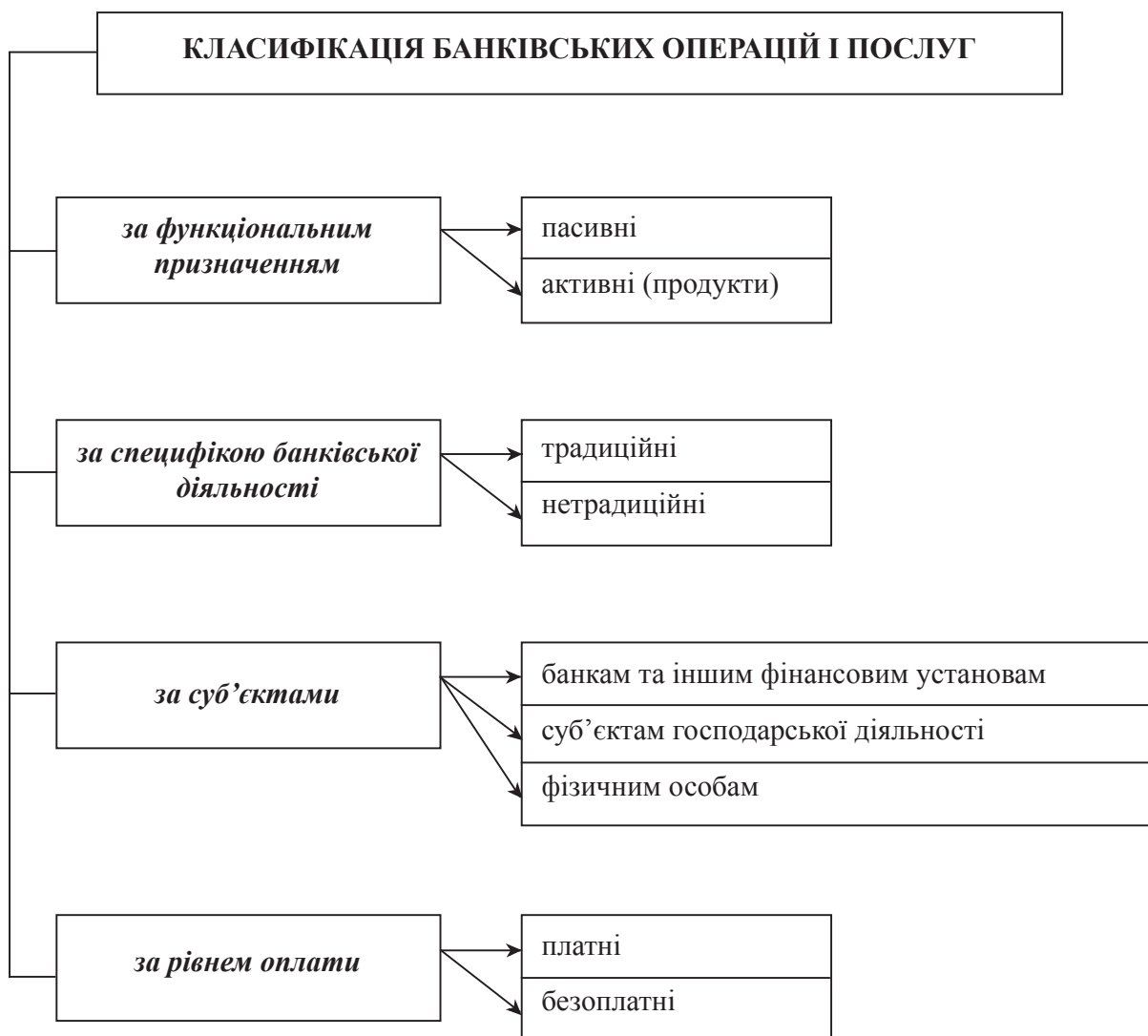


Рис. 1.2. Класифікація операцій і послуг комерційних банків

Активні операції і послуги банку пов'язані з розміщенням ресурсів для одержання доходу і забезпечення ліквідності. За аналогією з матеріальним виробництвом активні операції і послуги можна назвати **банківськими продуктами**.

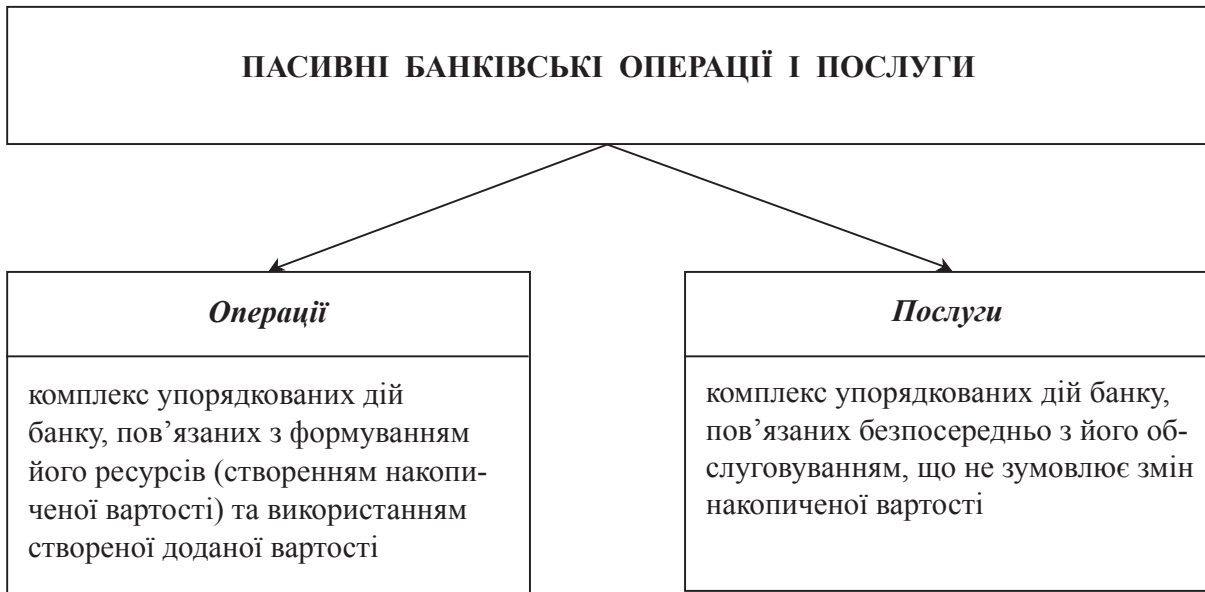


Рис. 1.3. Класифікація пасивних операцій і послуг банку

Розрізняють такі банківські продукти (рис. 1.4):

- **банківські операції** (наприклад, у разі неповернення кредиту банк втрачає і суму наданого кредиту — накопичену вартість, і процентні доходи за користування кредитом — додану вартість);
- **банківські послуги** (наприклад, у разі несплати комісії за надання консультації банк втрачає лише комісійний дохід (додану вартість); при наданні послуг залучені кошти не використовуються);
- **змішані банківські продукти** (наприклад, надання гарантій, поручительств, продаж опціонів).

1.2. Організаційна структура банку і механізми управління ним

Організаційна структура банку подібна до інших підприємницьких структур і регламентується законами України “Про господарські товариства”, “Про банки і банківську діяльність” та ін. Приклад такої структури наведений на рис. 1.5.

Діяльність банків, як і інших господарських товариств, базується на корпоративно-нормативних актах, до яких належать *установчий договір і статут*. У цих актах обов’язковими є такі дані:



Рис. 1.4. Класифікація банківських продуктів

- вид товариства;
- предмет і мета діяльності;
- склад засновників та учасників;
- назва та місцезнаходження;
- розмір і порядок створення статутного капіталу;
- порядок розподілу прибутку;
- склад і компетенція органів управління;
- порядок змін установчих документів;
- порядок ліквідації чи реорганізації.

В управлінні банком беруть участь такі органи (рис. 1.6):

- вищі;
- виконавчі;
- контролюючі.

Найвищим органом банку є **збори акціонерів** (для акціонерних товариств) або **учасників** (для товариств з обмеженою відповідальністю та кооперативних банків); їх функції такі:

- здійснюють загальне управління діяльністю банку;
- визначають мету і стратегію розвитку банку;
- ухвалюють статут і зміни до нього;

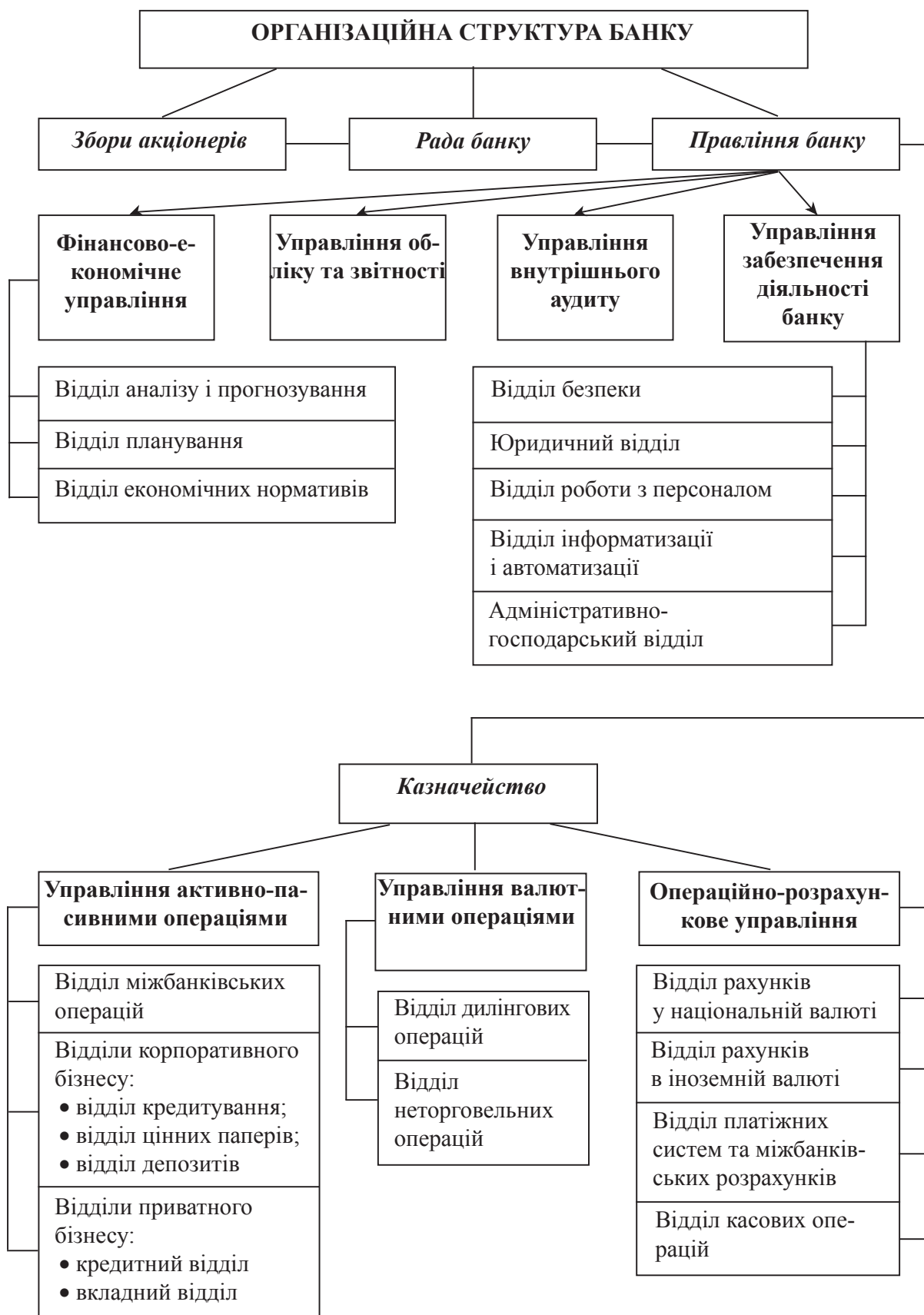


Рис. 1.5. Приклад організаційної структури банку